

Debatt

Att hantera mindre goda exempel – dilemma för praktiktäna forskning

Åsa Wedin
Högskolan Dalarna

Praktiktäna forskning är betydelsefull för skolutveckling och kunskap genererad nära skolpraktiken är viktig för beslutsfattare, yrkesverksamma inom utbildningsväsendet och för utveckling av lärarutbildning. Här vill jag lyfta ett specifikt dilemma för praktiktäna forskning som aktualiseras i mitt eget huvudfält, flerspråkighetsforskning, nämligen hantering av mindre goda exempel och när den undervisning som beforskas helt enkelt inte är så bra. För forskare som bedriver praktiktäna forskning är relationen till de verksamma, till lärare och annan personal, betydelsefull och det är viktigt att alla inblandade blir behandlade med största respekt. Då är det problematiskt att synliggöra sådant som kan ställa enskilda lärare i sämre dager. Här ges några exempel på dilemma som kan uppstå och avslutningsvis diskuteras några tänkbara strategier.

Det forskningsområde som är mitt huvudintresse, utbildning och språklig mångfald generellt och verbalspråklig heterogenitet mer specifikt, är ett område som av olika skäl innefattar utmaningar som bland annat resulterar i många exempel på vad vi kan uppfatta som mindre god undervisning. I det svenska skolväsendet råder en stark enspråkig tradition (Lainio, 2012) och lärare är i stor utsträckning rekryterade bland personer med svenskspråkig bakgrund, trots att en ökande andel av eleverna har annan språklig bakgrund än enbart svensk. Samtidigt är inlagen i lärarutbildningen om flerspråkighet i relation till lärande få (Hermansson, Norlund Shaswar, Rosén & Wedin, kommande). Det innebär att kunskapen bland lärare om dessa elevers villkor för lärande generellt är begränsad. Ett exempel på lärares upplevda diskrepans mellan sin egen professionella kompetens och elevernas behov kan hämtas från en rapport om språkinroduktionsprogrammet (förberedande för

nyanlända elever inför gymnasiet) genomförd av Ifous (Jahnke & Hirsch, 2020) där lärarna förlägger problemet till eleverna och samtidigt säger sig hellre vilja ha andra elever.

De elevgrupper som mitt intresse främst riktar sig mot, elever med andra språk än svenska som dominerande i hemmet och nyanlända elever som är i tidigare stadier av sin utveckling av svenska, finns på grund av den bostads- och skolsegregation som präglar Sverige ofta i vad som kallas utsatta områden och skolor med större påfrestningar (Bender & Kornhall, 2020). Det handlar om skolor som har låg andel behöriga och erfarna lärare, hög personalomsättning, små ekonomiska resurser och hög andel elever i utsatta situationer. Detta innebär att forskning i dessa sammanhang många gånger ger material som visar sådant som uppfattas som mindre god undervisning och att goda exempel är få. Exempel visar lärare som håller en låg undervisningsnivå med få tillfällen till elevers eget, aktiva skapande, lärare som undviker dialog och ger elever en passiv roll samtidigt som elever utvecklar undvikandestrategier av olika slag, vilket bekräftas av offentliga rapporter och utredningar (Skolinspektionen, 2020) samt forskning (Hansson, 2012; Wedin, 2010, 2015, kommande). Ibland talas om en nedåtgående spiral.

Praktiknära forskning i beskrivna sammanhang tenderar att bli en eländesbeskrivning som präglas av en bristdiskurs. Denna bristdiskurs kan både bestå av lärarnas tal om eleverna (och deras föräldrar) som bristfälliga (Duek, 2017; Runfors, 2003) och av forskares beskrivning av själva undervisningen och dess miljö som bristfälliga (Wedin, 2010, 2015). Därmed riskerar forskningen att öka stigmatiseringen och att ytterligare förstärka en nedåtgående tendens.

Eftersom min egen forskning i huvudsak har genomförts i sådana sammanhang vill jag här diskutera möjliga sätt att hantera detta dilemma. Här utgår jag från två alternativa strategier, att undvika och att synliggöra. Den första strategin, att undvika att visa upp sådant som uppfattas som mindre bra, är förmodligen en strategi som alla som ägnar sig åt praktiknära forskning ibland använder sig av. Det är rimligt att av respekt för lärare och annan personal undvika att utsätta dem för granskning av utomstående i situationer som de har mindre goda förutsättningar för. Samtidigt skapas då en bild där svagheter och brister undanhålls granskning och forskningen riskerar att ge en felaktig bild. Undvikande kan även bestå av att undvika att forska i vissa sammanhang där sämre resultat förväntas. Detta kan inte betraktas som en rimlig lösning för praktiknära forskning som har en ambition att skapa positiv skolutveckling. Om forskning i segregerade och utsatta områden inte bedrivs går dessa elever och lärare miste om att nödvändig kunskap för att utarbeta lösningar på existerande problem skapas. Undvikande kan även ta sig uttryck i att medvetet söka efter goda exempel som förebilder att ta efter, något som använts både i offentliga rapporter (SKL, 2015) och av forskare (Wedin & Wessman, 2017). Även om goda exempel kan inspirera finns samtidigt en risk

för att de skapar en felaktig bild vilket innebär att de inte leder till analys av de verkliga problemen.

Det andra alternativet, som jag betraktar som det rimligaste men även det svåraste, innebär att visa upp det som sker men att analysera vilka orsaker som ligger bakom det som uppfattas som bristfällig undervisning. En sådan analys måste genomföras med respekt för de inblandade, inte minst lärarna. Ett problem som då kan uppstå är att analysen upplevs banal. Detta kan exempelvis gälla när lärare håller genomgångar utan att undersöka om eleverna förstått, när elevuppgifter kan uppfattas som triviala, eller när elever ges arbetsuppgifter som är olämpliga för deras kunskapsmässiga och språkliga nivå (Wedin & Aho, 2019; Svensson, Meaney & Norén, 2014). Det kan även handla om att innehåll och prov enbart består av utantillärande av kortfattade ordförklaringar eller enbart ger möjlighet till lägsta betyg. Just detta är enligt min egen erfarenhet vanligt när det gäller den typ av klassrum som beskrivits ovan. En stor risk för normativitet uppstår genom att det kan ligga nära till hands att betrakta undervisningen eller läraren som undermålig och att förslag till lösningar innebär normativt föreskrivande av undervisningsformer som utvecklats i andra sammanhang.

Om vi tror på ett demokratiskt samhälle med en skola som erbjuder jämlika möjligheter till skolframgång för alla elever, och vill motverka segregering, exkluderande, förminskande och rasifierande krafter, vad gör vi då? Goda exempel fyller sin roll men som jag ser det behöver även svagare exempel visas fram, och då genom att analys av skolpraktiken sker i relation till utanförliggande faktorer. Mitt argument är därför att undervisningens sammanhang och villkor är betydelsefulla och att praktiktäna forskning behöver situeras socialt, historiskt och kulturellt.

REFERENSER

- Bender, German & Kornhall, Per (2020). *Skolsegregation finns i hela landet*. Skolvärlden (Lärarnas riksförbund) Hämtad 12022020 från <https://skolvarlden.se/bloggar/kornhall/skolsegregation-finns-i-hela-landet>
- Duek, Susanne (2017). *Med andra ord: Samspel och villkor för litteracitet bland nyanlända barn*. PhDiss. Karlstad: Karlstads universitet.
- Hansson, Åse (2012). The meaning of mathematics instruction in multilingual classrooms: analyzing the importance of responsibility for learning. *Educational Studies in Mathematics*, 81, 103-125. DOI 10.1007/s 10649-012-93 85-y
- Hermansson, Carina, Norlund Shaswar, Annika, Rosén, Jenny & Wedin, Åsa (inskickad). Teaching for a monolingual school? (In)visibility of multilingual perspectives in Swedish Teacher Education.

- Jahnke, Anette & Hirsch, Åsa (2020). *Varför förbättras inte elevresultaten trots alla insatser? En fördjupad nulägesanalys av en gymnasieskola*. Ifous rapportserie 2020:1 Stockholm: Ifous AB. <http://www.ifous.se/app/uploads/2020/02/202004-Ifous-Fokuserar-Frdjupad-nulgesanalys.pdf?fbclid=IwAR1KR3YNSB5DHkAmVWZoIyXTULgqFwEiW640ozO2n5HixllPTZWS3GGRgEA>
- Lainio, Jarmo (2012). Modersmålets erkända och negligerade roller. I M. Olofsson (Red.), *Symposium 2012: Lärarrollen i svenska som andraspråk* (s. 66-96). Stockholm: Stockholms universitets förlag.
- Runfors, Ann (2003). *Mångfald, motsägelser och marginaliseringar: En studie av hur invandrarskap formas i skolan*. PhDiss. Stockholm: Prisma.
- Skolinspektionen (2020). *Svenska som andraspråk i årskurs 7-9*. Hämtad 20200212 från <https://www.skolinspektionen.se/sv/Beslut-och-rapporter/Publikationer/Granskningsrapport/Kvalitetsgranskning/svenska-som-andrasprak-i-arskurs-7-9/>
- SKL (Sveriges kommuner och landsting) (2015). *Skolgång för nyanlända elever: Exempel och inspiration från kommuner*. Hämtad 20200212 från <https://webbutik.skr.se/bilder/artiklar/pdf/7585-268-3.pdf?issuusl=ignore>
- Svensson, Petra, Meaney, Tamsin & Norén, Eva (2014). Immigrant students' perceptions of their possibilities to learn mathematics: The case of homework. *For the Learning of Mathematics*, 34(3), 32-37.
- Wedin, Åsa (2010). A restricted curriculum for second language learners: A self-fulfilling teacher strategy? *Language and Education*, 24(3), 171-184.
- Wedin, Åsa (2015). Non-challenging education and teacher control as factors for marginalization of students in diverse settings. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 7(2), 169-188.
- Wedin, Åsa (kommande). Languages as sources of meaning in a multilingual mathematics classroom: Pedagogical translanguaging in upper secondary school in Sweden. I P. Juvonen & M. Källkvist (Red.) *Pedagogical Translanguaging: Teachers and Researchers Shaping Plurilingual Practices*.
- Wedin, Åsa & Bomström Aho, Erika (2019). Agency in science learning in a second language setting: Multimodal and multilingual strategies and practices among recently arrived students in upper secondary school in Sweden. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 12(1), 77-84. DOI: 10.26822/iejee.2019553339
- Wedin, Åsa & Wessman, Annelie (2017). Multilingualism as policy and practices in elementary school: Powerful tools for inclusion of newly arrived pupils. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 9(4), 873-890.